

Stimate doamne/ Stimati domni,

Am urmarit recent, raportul prezentat de Avocatul Poporului cu privire la situatia detinutilor incarcerati in penitenciarele din Romania, situatie in care ,din pacate, ma aflu si eu acum. Din aceasta ipostaza, am considerat ca sunt indreptatit sa-mi exprim punctul de vedere si sa vi-l transmit dumneavoastra, in ideea ca si informatiile care vin de partea cealalta a baricadei pot fi de folos.

Va multumesc anticipat, in primul rand, pentru rabdarea de a ma ,asculta' si ,sper, si pentru pozitia pe care o veti adopta cand se va pune in discutie acest subiect!

Sistemul penitenciar din Romania se afla intr-o grea suferinta. Este adevarat ca modernizarea acestui sistem nu poate interveni inaintea modernizarii sistemului sanitar , a sistemului educational sau a centrelor sociale pentru persoane institutionalizate. Este, insa, la fel de adevarat, ca in Romania, stat membru al UE in secolul XXI, o condamnare cu privarea de libertate este echivalenta, uneori, cu pedeapsa cu moartea si, nu de putine ori, cu o mutilare sau amputare fizica ori psihica.

Noul Cod Penal, in ciuda aparentelor, este mult mai dur. Mai mult, noua filozofie a instantelor conduce, cu precadere, catre pedepse cu executare. Noua lege de executare a pedepselor (L253/ 2014), a carui regulament de aplicare nu a fost adoptat nici dupa 2 ani de la intrarea in vigoare a legii, este si ea mult mai severa. Persoanele ce primesc pedepse intre 3 si 13 ani (fata de 5-15 ani pe legea veche, L 275/ 2006), sunt incadrate automat in regimul inchis de executare, fiind mutati in penitenciare de maxima siguranta. La pedepsele acordate de instanta in ultima perioada, aproape toti detinutii sunt „impinsi” catre penitenciare de maxima siguranta, la un loc cu cei mai periculosi criminali ori violatori ai tarii. De altfel, marile nenorociri se intampla in aceste penitenciare. Tineri teribilisti sau oameni care au comis, din varii motive, o mica greseala in viata, aflati la prima condamnare, se trezesc colegi de camera cu inca 25 de violatori, criminali, talhari sau traficanti de droguri sau de persoane (cel putin). Stau laolalta in 30 mp, cu 2 toalete turcesti in camera, bolnavi cronici, psihici, persoane infestate cu virusul HIV, bolnavi de TBC, alaturi de persoane sanatoase.

Astfel, tinerii aflati la prima condamnare devin sclavii sexuali ai puscariasilor de cariera, in timp ce oamenii normali, care ajung dupa gratii in urma unor conjuncturi nefericite (da, exista si aceasta categorie!), devin obiectul razbunarii si a batailor celor cu vechime, pentru care puscaria este a doua casa. Cei cu o situatie materiala buna ,afara' sunt batuti, haituiti, santajati si terorizati, fiind nevoiti sa plateasca sume considerabile in contul clanurilor pentru a-si asigura protectia. Aceste lucruri se intampla in ciuda faptului ca legea prevede separarea persoanelor private de libertate in functie de anumite criterii ce tin de nivelul de educatie, de situatia sociala, de starea de sanatate, cu scopul evident de a putea tinti si interveni in vederea reeducarii si facilitarii reabilitarii si reinsertiei sociale a detinutilor. De altfel, instrumentul cu care lucreaza tot personalul inchisorii (educatori, psihologi, instructori, personalul de paza etc.) este Planul Individual de Masuri al fiecarui detinut. In acest plan, pe langa fisa personala ce contine datele personale si mandatul de executare al fiecarui detinut, acesta contine o evaluare psihologica precum si una educationala, stabilindu-se, pe langa recomandarile medicale, tipul de activitati si programe identificate pe diferite paliere ale personalitatii detinutului (educative, socio- culturale, moral-religioase, sportive, psihologice, de asistenta sociala) in vederea corijarii carentelor sale. Ori, in camere de 30 de persoane, detinutii care se afla la prima pedeapsa sunt, de obicei, cei supusi terorii si torturilor de tot felul,

de cele mai multe ori cu complicitatea supraveghetorilor care, pentru a-si conserva relatiile cu sefii de camera (puscariasi cu vechime) si, in virtutea unui cod nescris al puscariei, sunt, practic, in imposibilitatea de a participa la vreo activitate. Ei nu sunt lasati sa paraseasca camera neinsotiti pentru ca nu cumva sa ajunga in contact cu vreo persoana cu grad superior careia sa i se planga. Chiar si daca ar reusi sa evadeze din camera respectiva, in noua sa camera va fi preluat tot cu statutul de victima pentru ca ei sunt predati intre sefii de camera mai ceva decat sclavii.

Aceasta e, pe scurt, radiografia convietuirii intre persoane diferite ca varsta, educatie, statut social, avand fapte total diferite si pedepse pe masura, dar care sunt cazati si tratati ,la pachet'. Urmarea? Cei rai devin mai rai, clanurile isi sporesc numarul adeptilor si isi perfectioneaza metodele si instrumentele de operare iar oamenii normali si tinerii, pentru care contactul cu realitatile vietii de adult este devastator, se transforma in ,umbre', asa cum le spun puscariasii vechi. Ei se retrag in patul lor si nu au voie sa-l paraseasca decat atunci cand executa misiunii incredintate de cei vechi. Nu de putine ori, legaturile directe, nemijlocite cu familia, sunt intrerupte din dorinta de a nu fi vazuti vineti sau slabiti. Mai mult, sunt amenintati ca, daca se vor plange familiilor de relele tratamente primite in inchisoare, vor avea de suferit si familiile lor. Aceste amenintari sunt, de regula, insotite de apeluri telefonice sau scrisori adresate familiilor detinutilor in care li se notifica faptul ca stiu totul despre familia detinutilui, despre adresa sa ori despre locul de munca al sotiei sau scoala unde invata copiii. Datele de contact, adresa sau telefoanele apartinatorilor, sunt furnizate din calculator de catre gardieni. Aceasta este drama celor aflati in inchisoare dintr-o greseala, voit sau nu, dar mai cu seama drama familiilor lor. Nu de putine ori, se ajunge la divorturi sau la intreruperea legaturilor detinutilui cu familia, doar din motive ce tin de securitatea si siguranta familiei aflate in libertate.

Am inceput cu aceste aspecte pentru a sublinia faptul ca, daca pe scara prioritatilor societatii romanesti, este normal ca penitenciarele sa se situeze in coada ierarhiei preocuparilor societatii, totusi din punctul de vedere al sigurantei si securitatii cetateanului, a fiecaruia dintre noi, sistemului penitenciar trebuie sa i se acorde o importanta maxima. Puscariile din romania livreaza societatii pe de o parte, hoti si talhari, de criminali si violatori, infractori intrati si specializati in tot felul de fapte antisociale grave (dupa atatea abuzuri, e greu de crezut ca un puscarias mai poate face diferenta intre un act sexual consimtit si unul fortat) iar, pe de alta parte, destine frante, oameni ce dobandesc boli cronice grave, sunt rupti de familii si nu-si gasesc locul in societate.

Condititiile mizere de detentie, lipsa apei potabile, a ventilatiei si a iluminarii naturale, lipsa asistentei medicale, mancarea infecta, sobolanii, plosnitele, gandacii de populeaza paturile, raman foar mici detalii ce intregesc tabloul general sumbru al inchisorilor unui stat membru UE in secolul XXI.

Toata lumea se intreba: care este solutia? Solutia nu este, in nici un caz, una pe termen scurt. Ea trebuie integrata intr-o schimbare a filozofiei penale si a paradigmei sistemului de drept romanesc. In primul rand, trebuie sa constientizam faptul ca misiunea statului de drept nu se sfarseste la poarta inchisorii, odata cu condamnarea infractorilor. As spune, mai degraba, ca rolul statului si responsabilitatea sa fata de cetatenii sai abia incepe. Un om care a gresit este trimis la inchisoare pentru a fi indreptat si reeducat. Din aceste considerente, primul pas in vederea asanarii sistemului ar trebui sa fie decongestionarea acestuia. Supraaglomerarea nu ar putea fi evitata decat prin construirea unor noi penitenciare (se pare ca numarul actualal institutiilor ar trebui dublat pentru a putea prelua tot surplusul de detinuti), dar aceasta este o solutie pe termen lung ce necesita timp si sume insemnate. Solutia imediata ar fi decongestionarea

penitenciarelor prin aplicarea unei gratieri colective, in anumite limite, si a unor masuri alternative de executare a pedepselor:

1. Gratierea si amnistia ar trebui acordate persoanelor aflate la prima fapta ori condamnate pentru fapte comise fara violenta. Gratierea ar trebui acordata neaparat pedepselor pana la 4 sau 5 ani, de exemplu, si, in niciun caz, restului de pedeapsa de executat. Asta pentru ca noul CP stabileste ca, in cazul concursului de infractiuni, la pedeapsa principala se adauga 1/3 din totalul pedepselor pentru fapte concurente. In practica aplicarii, fiecare act material constituie o fapta. Se ajunge, astfel, la pedepse totale aberante, de genul pedeapsa principala de 4 ani si spor de 7 ani, rezultand un total de 11 ani (sau cazul judecatorului din dosarul Astra asigurari, care a avut pedeapsa principala de 7 ani si a primit, in total, 23 ani). De aceea, consider ca ar fi extrem de important sa se gratieze pedeapsa si nu restul de executat, asa cum intentioneaza sa o faca Avocatul Poporului. Restul de executat se calculeaza ca fiind pedeapsa ce a ramas de executat pana la terminarea mandatului. De regula, eliberarea conditionata intervine la executarea unei fractii situate intre $\frac{1}{2}$ si $\frac{2}{3}$ din pedeapsa, in functie de castigul realizat (zile castig) prin munca sau prin alte activitati ori programe. Astfel, mare parte din cei care au ramas cu un rest de executat de 3 ani sau mai putin ar fi cei care executa pedeapsa in termen, deci cei care nu au beneficiat de eliberarea conditionata. In practica, cei care executa pedeapsa in termen sunt cei mai inraiti dintre puscariasi, care sunt recidivisti, au comis fapte foarte grave si, mai mult, nu au dat dovezi de indreptare. Acestia, in cele mai multe situatii, au rapoarte de incident pentru fapte comise in interiorul penitenciarului, rapoarte ce impiedica eliberarea conditionata. Iata de ce acordarea unei gratieri care sa se adreseze perioadei de executat si nu pedepsei primite ar avantaja, in mod paradoxal, pe cei mai inraiti dintre detinuti, pe cei care nu sunt pregatiti pentru reintegrarea in societate.
2. O alta schimbare in abordarea sistemului de drpet penal romanesc ar trebui sa o constituie adoptarea unor masuri alternative de executare a pedepselor. Astfel, arestul la domiciliu, munca in folosul comunitatii ori pedeapsa cu suspendarea executarii, insotite de amenzi penale drastice pentru cei aflati la prima fapta, pot ajuta la decongestionarea sistemului dar si la disponibilizarea si colectarea unor sume la bugetul Ministerului Justitiei, care sa permita investitii in infrastructura sistemului penitenciar. Nu inteleg cum arestul la domiciliu, executat ca masura preventiva, este dedus din pedeapsa in timp ce pentru cei care au fost condamnati, judecati fiind in libertate, nu poate fi o masura alternativa de executare. Se ajunge la situatia paradoxala in care o persoana judecata in stare de arest la domiciliu, din considerente ce tin de pericolul public pe care il reprezinta, isi va deduce perioada petrecuta in arest la domiciliu din totalul pedepsei ulterioare in timp ce o persoana care colaboreaza pentru aflarea adevarului si isi recunoste fapta este judecata in stare de libertate si, dupa condamnare, nu are sansa de a executa o fractie din pedeapsa in arest la domiciliu, la fel ca cel ce a executat arestul la domiciliu ca masura preventiva.
3. Munca in folosul comunitatii, chiar daca este amintita in noul Cod Penal este putin uzitata ca pedeapsa de catre instante. Adoptarea acestei masuri ar crea economii semnificative la buget (un detinut costa 2700 lei/luna). Mai mult, responsabilizarea sociala a condamnatului pedepsit sa munceasca in folosul comunitatii e un beneficiu sigur, incomparabil cu cele 'dobandite' in mediul carceral.

4. O alta masura posibila ar fi fracționarea pedepsei, dupa cum urmează: 1/3 executare in penitenciar, 1/ 3 arest la domiciliu sau munca in folosul comunitatii. Astfel, la 2/3 se stabileste termenul de liberare conditionata, cand se va hotari daca persoana poate fi eliberata sau modul in care va fi executat restul de pedeapsa in functie de dovezile de indreptare pe care le da detinutul.
5. Munca in afara penitenciarului, cu bratară de supraveghere, asa cum e stabilita in Legea 254/ 2014, ar fi o alta masura benefica. Ea nu poate fi pusa in aplicare pentru ca Regulamentul de aplicare a legii nu a fost adoptat, tocmai din considerentul ca nu exista logistica si infrastructura pentru a-l aplica. Nu exista sistem de supraveghere electronica, nu exista suport tehnic pentru acesta, cum nici pentru acordarea drepturilor la comunicatii on-line. Nu ar fi o problema foarte complicata nici foarte costisitoare, putand a fi amortizata in scurt timp din retributiile primite din partea beneficiarilor muncii detinutilor precum si din economiile realizate cu plecarea detinutilor din spatiile de detentie pe parcursul zilei. Exista un mare deficit de personal in agricultura in constructii precum si in zona activitatilor de asistenta sociala. In Romania, inca nu s-a dezvoltat o cultura a voluntariatului asa ca folosirea detinutilor pentru activitati din aria asistentei sociale ar putea constitui o solutie a problemei mult mai putin costisitoare. In acelasi timp, s-ar reusi cazarea a cate 4-6 persoane intr-o camera. S-ar putea realiza o separare a detinutilor in functie de gravitatea faptelor, de antecedente, de nivel de educatie, de starea de sanatate. Programele educative si de reintegrare sociala ar fi mult mai tintite. Numarul de infractiuni de dincolo de gratii ar scadea semnificativ pentru ca cei care le comit ar fi nevoiti sa si le asume.

Acestea ar fi motivele pentru care sustin cu tarie - si o fac din interiorul sistemului- faptul ca supraaglomerarea este principala problema a sistemului penitenciar fiind, in acelasi timp, factorul declansator pentru toate celelalte probleme. Unica solutie imediata ar fi un decret de gratiere a pedepselor pana la 4-5 ani pentru cei aflati la prima fapta cu anumite exceptii si nu o gratiere a restului de pedeapsa de executat pentru ca ar beneficia de ea, mai cu seama, persoanele ce nu au beneficiat de liberarea conditionata si ar trebui sa execute pedeapsa la termen.

Aceasta gratiere ar trebui acompaniata de adoptarea unor masuri alternative de executare a pedepsei precum arestul la domiciliu, munca in folosul comunitatii sau pedepse cu suspendarea executarii insotite de amenzi penale substantiale cu optiunea ca, in cazul in care amenda nu este platita, suspendarea executarii sa fie anulata si sa treaca la o pedeapsa cu executare.

Gratierea bolnavilor cronici aflati in stadiu terminal nu ar fi o solutie la problema reala, atat timp cat exista prevederi legale pentru acestia de intrerupere a executarii pedepsei din motive medicale. Mult mai importanta ar fi legiferarea posibilitatii ca acestia sa poata dispune de tratament de specialitate in sistemul de sanatate public ori privat, eventual pe cheltuiala detinutilor, optional, si nu doar in spitalele penitenciar, care duc lipsa de aparatura si de personal de specialitate.